

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-12>

УДК 159.9

Коваль Г.Ш., Валеева А.Р.

Одеський національний університет І.І. Мечникова

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОСТІ ДІВЧАТ-СТУДЕНТОК

Анотація. При дослідженні проблеми віктимності дівчат студентського віку через призму вікових, індивідуально-психологічних та соціально-психологічних особливостей, значний науковий інтерес викликає вибірка студенток-психологів. Це зумовлено тим, що зважаючи на майбутню професію, їм доволі часто доведеться мати справу з віктимними клієнтами. Аналіз теоретичних джерел демонструє, що на прогнати навчання студентів на психологічних факультетах у ВНЗ-ах України, дослідження їх віктимності не проводяться, що і обумовлює наукову новизну і актуальність дослідження. У роботі встановлено деякі індивідуально-психологічні особливості дівчат-студенток, пов'язаних, на думку авторів, з формуванням віктимності, а також, стилями родинного виховання та відношенням до батьків.

Ключові слова: віктимність, рівень віктимності, емоційність, тривожність, стратегії сімейного виховання.

Koval Anna, Valeeva Alina

Odesa I.I. Mechnikov National University

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF VICIMIZATION OF GIRLS STUDENTS

Summary. In the study of the victimization problem of girls of college age through the prism of age, individual psychological and socio-psychological characteristics student psychologists group is of considerable scientific interest. This is due to the fact that despite their future profession they have to deal with victimized clients. The relevance of the study is formed by several factors. First of all, it is determined by the social and practical importance of the issues of humanization of society and in succeeding in forming a healthy, active and socially adapted personality. Secondly, the analysis of theoretical sources revealed that there are practically no studies related to the victimization of the psychologists, who by the nature of their profession have to deal with victimized clients. During the training of students of psychological faculties in universities of Ukraine, studies of their victimization level are not conducted, which determines the scientific novelty and relevance of the study. The research shows, that some individual psychological features of female students are established, which, according to the authors, relate to the formation of victimization. It has been established that the level of victimization in the group of female chemistry students is higher than that of female psychology students. Also, psychology students are mostly characterized by such qualities as: sensitivity, wide range of emotional spectrum, empathy and understanding of other people, sensitivity to the intricate life issues, which therefore determine the choice of the "person-to-person" area of work. It was discovered that the acceptance of father by the daughter occurs more often with psychologists and is based on trust. It is shown, that among students of psychology, parents are more aware of their important role in the development of the child's personality, and consequently leave certain areas of self-development to the child. The research shows, that victimization in the group of psychology students is associated with their focus on solving practical problems, as well as with their tension, frustration, irritability. It is shown that the victimization rate is lower among those psychology students who had felt a positive attitude towards themselves from their mothers based on psychological acceptance, attention, care, help.

Keywords: victimization, victimization level, emotionality, anxiously, family education strategies.

Постановка проблеми. В сучасній українській психологічній науці багато уваги приділяється проблемі віктимності особистості, в особливості факторам, що сприяють віктимізації. Ускладнення соціально-економічної та політичної ситуації у суспільстві призводить, у першу чергу, до погіршення сімейно-побутових відносин, різноманіттю соціальних конфліктів, зростанню показників правопорушень і злочинності.

Існує до волі тривожна статистика зростання кількості злочинів по відношенню до молоді, особливо у зону ризику потрапляють дівчата. Багато жінок та дівчат потерпають від домашнього насильства. За офіційними даними Інституту демографії та соціальних досліджень 1 мільйон 100 тисяч – саме стільки жінок торік постраждали в Україні від домашнього насильства [11].

Деякі статистичні розбіжності на офіційних сайтах, у тому числі, на сайті МВС України, ви-

кликані великою недостовірністю показників між офіційною і реальною статистикою внаслідок взаємного приховування злочинів – як з боку правоохоронців, так і, в першу чергу, самих жертв. А статистика кількості жертв таких видів насильства, як булінг, мобінг і аб'юз, взагалі відсутня. Тому дослідження психологічних особливостей віктимності дівчат студентського віку має безумовну практичну цінність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури на тему віктимності дозволяє зробити висновок, що дослідження індивідуально-психологічних та соціально-психологічних особливостей студентства наразі є надзвичайно важливим. Сучасні студенти через декілька років будуть складати інтелектуальну та професійну основу нашого суспільства, тому їх психологічна та емоціональна стабільність надзвичайно важлива.

Висвітленням проблем віктимності молоді займалися О.О. Андронікова, Т.М. Баширова, О.М. Єрошенко, Л.В. Кубишко, Л.Е. Кузнецова, С.А. Меснікович, О.М. Матусевич.

Так О.О. Андронікова дає таке визначення віктимності – тож це сукупність властивостей людини, обумовлених комплексом соціальних, індивідуально-психологічних і психофізіологічних умов, що сприяють дезадаптивному стилю реагування суб'єкту, що призводить до шкоди його фізичного або емоційно-психічного здоров'я. Ми у своєму дослідженні будемо базуватися саме на цьому визначенні віктимності [1].

Т.М. Башарова відмічає, що на рівень віктимності студентів впливають специфічні прояви особистості – такі, як егоцентричність, тривожність, інфантилізм, схильність до прояву незрілості життєвих позицій, недостатній рівень товариських відносин [2].

Таку у своїй роботі Л.Е. Кузнецова та О.М. Єрошенко досліджували проблеми генезису віктимної поведінки, системи чинників, що детермінують її виникнення, та особливості прояву цих патернів поведінки у молоді. Вони вважають, що серед студентів підвищений рівень віктимності може бути у 40% опитуваних [6].

На вікові особливості поведінки підлітків вказує у своїй роботі Г.Ш. Коваль. Автор зазначає, що нестабільність цього вікового етапу знаходить своє виявлення у всіх психологічних новоутвореннях даного періоду, та робить його особливо небезпечним з точки зору можливості виникання різних форм девіантної та делінквентної поведінки [5].

С.А. Меснікович у своїй роботі звертає увагу на деякі психологічні особливості дівчат-студенток. Так для них важливо почуття гідності та незалежності, намагання брати на себе відповідальності у різних життєвих ситуаціях [8].

Дослідниками О.М. Матусевич та Л.В. Кубишко був виявлений комплекс факторів психофізіологічного (специфічні вікові особливості, статево-рольові відмінності), індивідуально-психологічного (особливості самооцінки, емпатії, рівень суб'єктивного контролю, відчуття соціальної підтримки, тривожність, сміливість у спілкуванні, самозаглибленість, радикалізм, рівень фрустрації) та соціально-психологічного (виявлений стійкий кореляційний зв'язок між ворожістю, директивністю, непослідовністю батьків та віктимністю підлітка) генезу, що сприяє виникненню віктимної поведінки [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі розвитку віктимології як науки, виділилися два основних підходи до її вивчення. Перший підхід об'єктом досліджень вважає тільки жертв злочинів. Другий підхід розглядає віктимологію з позиції того, що потенційною жертвою може стати будь-яка людина: жертвою нещасного випадку, булінга, аб'юзу, стихійного лиха, а не тільки злочинів. Наше дослідження базується на принципах другого підходу. І якщо у рамках першого підходу взаємозв'язок злочинця та його жертви вивчається з 1945 року, то другий більш широкий підхід тільки починає свій розвиток. Достатньо широке коло психологічних причин, умов та механізмів поведінки віктимних особистостей вивчений вкрай недостатньо.

Аналіз теоретичних джерел виявив, що практично відсутні дослідження, пов'язані з віктимністю фахівців-психологів, яким за родом своєї професії доводиться стикатися з віктимними клієнтами. Виявлено також, що на протязі навчання студентів на психологічних факультетах у ВНЗ-ах України дослідження їх віктимності не проводяться, що і обумовлює наукову новизну і актуальність дослідження.

Постановка завдань: визначити індивідуально-психологічні та соціально-психологічні особливості студенток-психологів та проаналізувати особливості їх віктимності.

Виклад основного матеріалу. Для проведення дослідження віктимності був застосований комплекс психодіагностичних методик. До нього увійшли:

1. Методика багатофакторного дослідження особистості Р.Б. Кеттелла (форма А). Дана методика була використана нами для діагностики особистості дівчат-студенток за такими шкалами: схильність до домінування – схильність до підлеглості (Е), емоційна стійкість – емоційна нестійкість (С), сміливість – боязливість (Н), емоційна чутливість – емоційна жорстокість (І), тривожність – спокій (О), товарищескість-замкнутість (А), а також високий самоконтроль – низький самоконтроль (Q3) [4].

2. Опитувальник «підлітки про батьків» (ADOR). Опитувальник «Поведінка батьків і ставлення підлітків до них» (ADOR – скорочено, підлітки про батьків) вивчає установки, поведінку і методи виховання батьків так, як бачать їх діти в підлітковому віці [9].

У вітчизняній психології вікові границі підліткового віку відрізняються і коливаються від 10-14, до 11-17 років. Наразі, більшість зарубіжних вчених вважають підлітками осіб у віці від 10 до 19 років. Таких самих меж притримується і ВОЗ [3].

Ця методика базується на положеннях про те, що виховний вплив батьків (так як його описують діти)можливо охарактеризувати за допомогою трьох факторних змінних: поняття – емоційне відторгнення, психологічний контроль -психологічна автономія, прихований контроль – відкритий контроль.

3. Методика «Стратегії сімейного виховання» С.С. Степанова в модифікації І.І. Махоніної [10].

Ця методика використовується для визначення дитяче-батьківських відносин з точки зору батьків. Методика «Стратегії сімейного виховання» С.С. Степанова в модифікації І.І. Махоніної дозволяє після обробки даних визначити домінуючий стиль виховання у сім'ї.

Також, в дослідженні були використані методи математичної та статистичної обробки: Microsoft Office Excel IBM SPSS 23.0.0.

Дослідження проводилося на базі Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Основну вибірку склали 30 студенток стаціонарного відділення 1-го курсу факультету психології та соціальної роботи, контрольну вибірку склали 30 студенток стаціонарного відділення 1-го курсу хімічного факультету. Стаття жіноча, вік від 16 до 18 років.

На першому етапі було ми досліджували індивідуально-психологічні та соціально-психологічні особливості дівчат-студенток.

Отримані дані за 16-факторним опитувальником Кеттелла дозволили нам операціоналізувати віктимність, за показниками схильність до домінування – схильність до підлеглості (E), емоційна стійкість – емоційна нестійкість (C), сміливість – боязливість (H), емоційна чутливість – емоційна жорстокість (I), тривожність – спокій (O), товариськість-замкнутість (A), а також високий самоконтроль – низький самоконтроль (Q3). Більшість авторів, як зарубіжних, так і вітчизняних, відносять ці фактори до триггерів віктимності [1].

Таблиця 1

Матриця факторних навантажень для моделі операціоналізації віктимності

Показники 16-факторного опитувальника Кеттелла	Фактор віктимності
A	-0,059
C	-0,999
E	-0,042
H	-0,384
I	0,092
O	0,642
Q3	-0,315

Джерело: розробка авторів

Перший і єдиний фактор описував 29,899% дисперсії початкової матриці даних. Формула для розрахунку рівня віктимності мала наступний вигляд:

Інтегральний показник віктимності = $-0,059 \cdot A - 0,999 \cdot C - 0,042 \cdot E - 0,384 \cdot H + 0,092 \cdot I + 0,642 \cdot O - 0,315 \cdot Q3$.

Як видно з даної формули найбільший внесок у формування віктимності вносять від'ємні значення фактору C. Також середній за силою внесок чинять фактори O (додатне навантаження), H (від'ємне навантаження), Q3 (від'ємне навантаження).

Далі за допомогою дисперсійного аналізу було встановлено, що за рівнем вираженості віктимності дві групи порівняння відрізняються ($F = 1,92$; $p \leq 0,05$). У студенток-хіміків віктимність достовірно вище ніж у психологів. Було проведено перевірку, чи відрізняються зазначені групи за іншими показниками.

Так, за показниками 16-факторного опитувальника Кеттелла розбіжності встановлено за показниками I ($F = 10,026$; $p = 0,002$) та F3 ($F = 3,899$; $p = 0,050$). Середньогруповий рівень фактору I був вищим в групі психологів у порівнянні з хіміками. В свою чергу, середньогруповий рівень фактору F3 був вищим в групі хіміків у порівнянні з психологами. Середньогрупові профілі за методикою наведені на рисунку (рис. 1).

Як відомо для високого значення фактору I характерним є чутливість, вразливість, багатство емоційних переживань, схильність до романтизму, художнє сприйняття світу, розвинені естетичні інтереси, артистичність, жіночність, схильність до емпатії, співчуття, співпереживання і розуміння інших людей, витончена емоційність. Таким чином, для психологів у більшому ступені ніж для хіміків характерні зазначені якості, що і обумовило вибір ними спеціальності сфери «людина-людина».

Фактор другого порядку, фактор F3, описується як «чутливість – врівноваженість». Отже, можна зробити висновок, що хіміки більш схильні не помічати життєвих нюансів, спрямовуючи свою поведінку на занадто явне і очевидне. Якщо виникають труднощі, то вони приступають до швидкої дії без достатнього роздуму. В свою чергу, у психологів присутня чутливість до нюансів життя. Вони схильні відчувати труднощі в зв'язку високою емоційністю.

Середньогрупові профілі за методикою ADOR в групах студентів психологів та хіміків за показниками опитувальника «підлітки про батьків» наведено на рисунку (рис. 2).

Показано, що розбіжності виявлено лише за показником позитивного інтересу оцінки батька донькою ($F = 4,008$; $p = 0,051$). Середньогруповий рівень цього показника був вищим в групі хіміків у порівнянні з психологами. Можна стверджувати, що психологічне прийняття дочки батьком відбувається частіше саме у психологів і засновується це прийняття власної дочки на довірі.

Середньогрупові профілі в групах студентів психологів та хіміків за показниками опитувальника «Стратегії сімейного виховання» наведено на рисунку (рис. 3).

Так, за показниками методики «Стратегії сімейного виховання» С.С. Степанової в модифікації І. І. Махоніної виявлено розбіжності за наступними показниками: авторитетний – мати ($F = 5,873$; $p = 0,019$) та авторитетний – батько ($F = 5,303$; $p = 0,026$). Середньогруповий рівень цього показника був вищим в групі психологів у порівнянні з хіміками. Отже, можна стверджувати, що у студенток-психологів батьки повніше усвідомлюють свою важливу роль в становленні особистості дитини, а й за нею самою визнають право на саморозвиток. Вони частіше в розумних межах готові переглядати свої позиції і заохочують особисту відповідальність і самостійність своїх дітей відповідно до їх віковими можливостями. Батьки вимагають від дітей осмисленої поведінки і намагаються допомогти їм, чуйно ставлячись до їхніх запитів. При цьому батьки виявляють твердість, піклуються про справедливість і послідовному дотриманні дисципліни дітьми.

Також виявлено розбіжності за показниками Авторитарний – мати ($F = 5,514$; $p = 0,022$) та Індиферентний – батько ($F = 12,051$; $p = 0,001$). Встановлено, що середньогруповий рівень за цими показниками був вищим в свою чергу у досліджуваних студенток-хіміків. Отже, для цих досліджуваних більш характерним є обмеження самостійності дитини з боку матерів, які не вважають за потрібне якось обґрунтовувати свої вимоги, супроводжуючи їх жорстким контролем, суворими заборонами, доганами та фізичними покараннями. Відомо, що авторитарні відносини виключають душевну близькість з дітьми, тому між ними і матерями рідше виникає почуття прихильності, що веде до підозрливості, постійної настороженості і навіть ворожості до оточуючих. Окрім цього в цій групі батьки вважають, що проблеми виховання не є для них першорядними, оскільки у них чимало інших турбот.

На заключному етапі дослідження проводилось вивчення взаємозв'язків між віктимністю

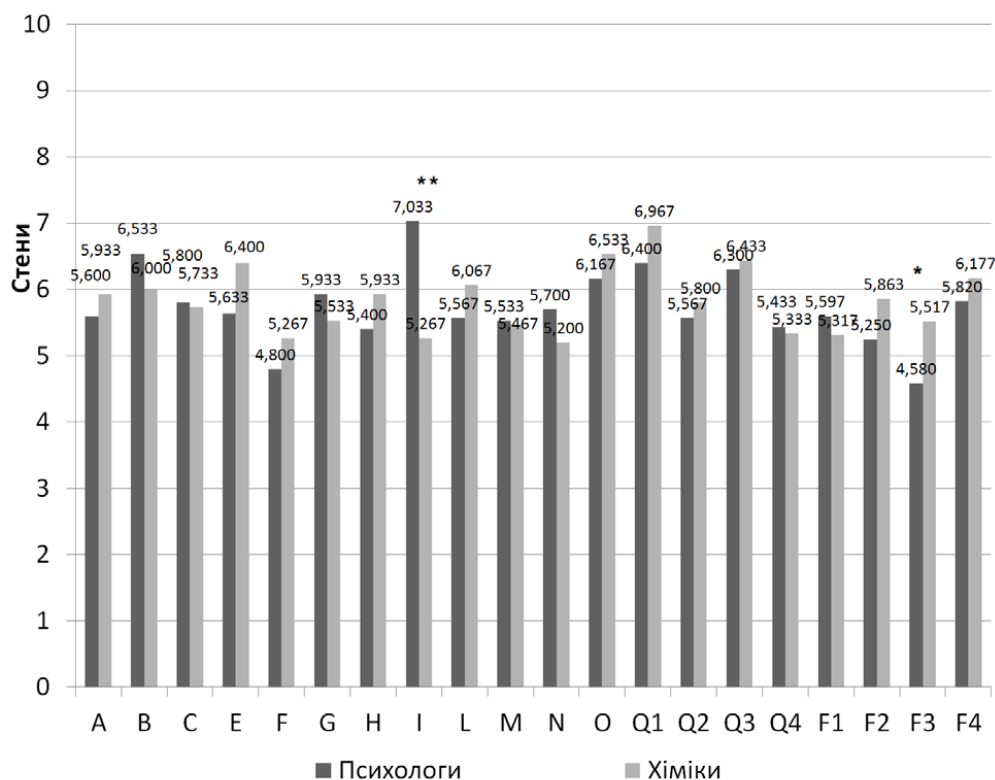

Рис. 1. Середньогрупові профілі за 16-факторним опитувальником Кеттелла в групах студентів психологів та хіміків

Джерело: розробка авторів

Примітка 1 до рис. 1: висота стовпчика – середнє значення за фактором, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$, знаком ** – на рівні $p < 0,01$.

Примітка 2 до рис. 1: Фактор А – товарицькість – замкнутість; фактор В інтелект; фактор С – емоційна нестійкість – емоційна стійкість; фактор Е – підпорядкованість – домінантність; фактор F – стриманість – експресивність; фактор G – підвласність почуттям – висока нормативність поведінки; фактор H – нерішучість – сміливість; фактор I – жорстокість – чутливість; фактор L – довірливність – підозрливність; фактор M – практичність – розвинута уява; фактор N – прямолінійність – дипломатичність; фактор O – впевненість у собі – тривожність; фактор Q1 – консерватизм – радикалізм; фактор Q2 – конформізм – нонконформізм; фактор Q3 – низький самоконтроль – високий самоконтроль; фактор Q4 – розслаблення – напруженість; фактор F1 – низька тривожність – висока тривожність; фактор F2 – інтроверт – екстраверт; фактор F3 – нейротизм – емоційна стабільність; фактор F4 – конформність – кортикальний контроль.

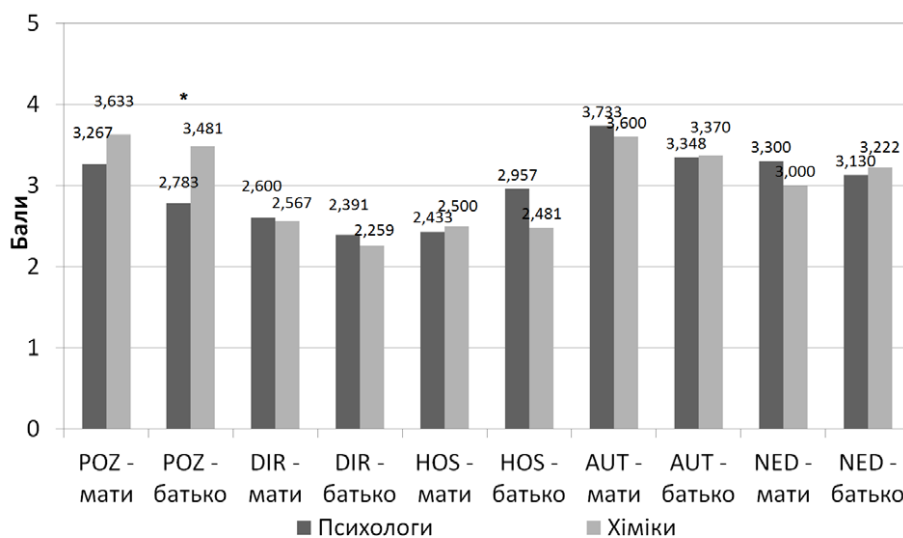

Рис. 2. Середньогрупові профілі за методикою ADOR в групах студентів психологів та хіміків

Джерело: розробка авторів

Примітка 1: висота стовпчика – середнє значення за фактором, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$.

Примітка 2: POZ – шкала позитивного інтересу; DIR – шкала директивності; HOS – шкала ворожості; AUT – шкала автономності; NED – шкала непослідовності.

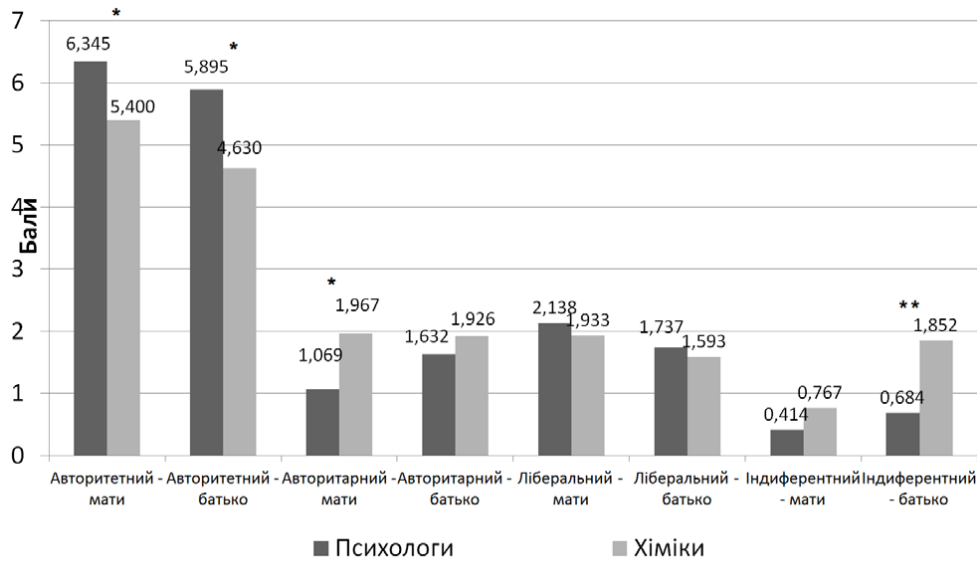

Рис. 3. Середньогрупові профілі за методикою «Стратегії сімейного виховання» в групах студентів психологів та хіміків

Джерело: розробка авторів

Примітка: висота стовпчика – середнє значення за фактором, знаком * позначені розбіжності, статистично значущі за F-критерієм на рівні $p < 0,05$, знаком ** – на рівні $p < 0,01$.

і всіма досліджуваними психологічними показниками, окрім тих, що не входили до інтегрального показника віктимності. Взаємозв'язки вивчались за допомогою розрахунків кореляції Пірсона, які обчислювались у двох групах порівняння окремо. Результати кореляційного аналізу наведені у вигляді кореляційних плеяд, де відображено тільки статистично значущі кореляційні коефіцієнти ($p < 0,005$). На рисунку (рис. 4) наведено кореляційну плеяду для інтегрального показника віктимності, побудовану у виборці психологів.

Визначено, що віктимність виявила від'ємний коефіцієнт кореляції ($r = -0,540$; $p = 0,002$) з фактором М (мрійливість – практичність), а також додатній коефіцієнт ($r = 0,750$; $p < 0,001$) з фактором Q4 (фрустрованість – розслабленість) опитувальника Кеттелла. Отже, віктимність в цій групі пов'язана як з орієнтацією на зовнішню реальність та вирішення практичних завдань, розвинену конкретну уяву, практичність, реалістичність, так і з енергійністю, напруженістю, фрустрованістю, підвищеною мотивацією, занепокоєнням, напруженістю, дратівливістю.

В свою чергу, з факторами другого порядку встановлено лише єдиний статистично значущий коефіцієнт кореляції ($r = 0,764$; $p < 0,001$) з фактором F1 (низька тривожність – висока тривожність), який був додатнім за знаком. Відповідно, у психологів зі схильністю до віктимності

визначається високий рівень тривоги, непристосованості, які можуть порушувати продуктивність і призводити до соматичних розладів.

Також встановлено, що шкала позитивного інтересу з боку матері ($r = -0,465$; $p = 0,010$) методики ADOR виявила від'ємний коефіцієнт кореляції з віктимністю. Тобто, віктимність нижче у тих студенток-психологів, які відчували позитивне ставлення до себе з боку матері, засноване на психологічному прийнятті, увазі, турботі, допомозі. Не виключено, що матері таких студенток прагнули задовольнити будь-яке їхнє бажання.

На рисунку 5 наведено кореляційну плеяду для інтегрального показника віктимності, побудовану у виборці студенток хімічної спеціальності (рис. 5).

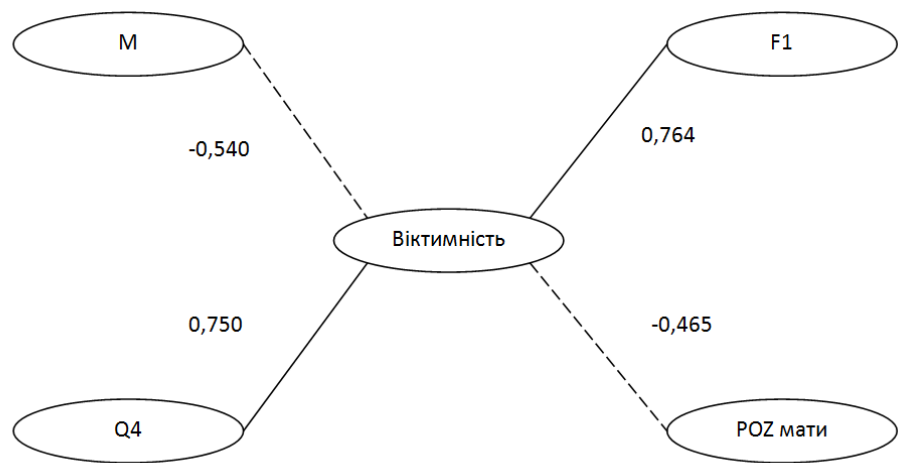

Рис. 4. Кореляційна плеяда, що демонструє взаємозв'язки віктимності з психологічними параметрами в групі психологів

Джерело: розробка авторів

Примітка: фактор М – практичність – розвинута уява; Q4 – розслаблення – напруженість; фактор F1 – низька тривожність – висока тривожність; POZ – шкала позитивного інтересу.

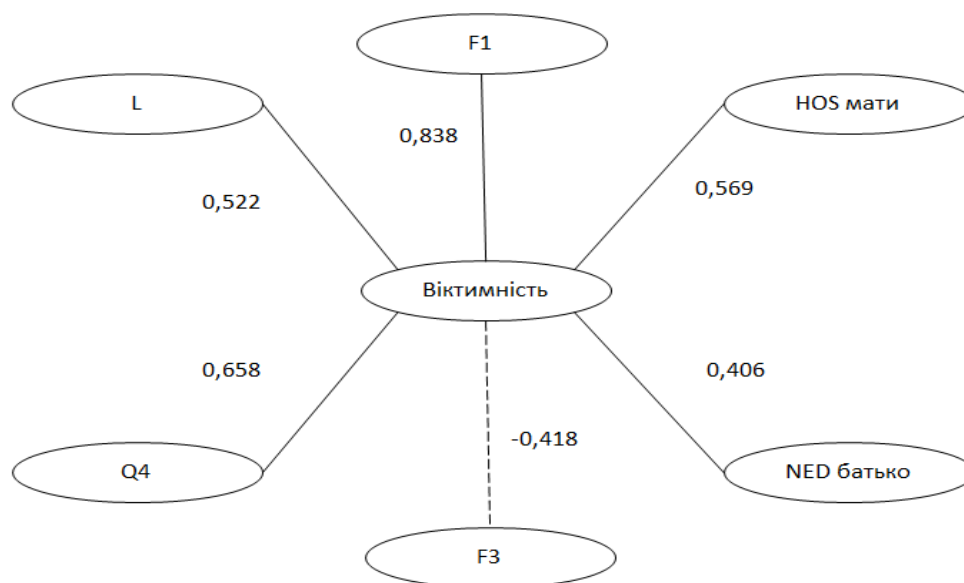

Рис. 5. Кореляційна плеяда, що демонструє взаємозв'язки віктимності з психологічними параметрами в групі хіміків

Джерело: розробка авторів

Примітка до рис. 5: Q4 – розслаблення – напруженість; фактор L – довірливість – підозріливість; фактор F1 – низька тривожність – висока тривожність; фактор F3 – нейротизм – емоційна стабільність; HOS – шкала ворожості; NED – шкала несподіваності.

Показано, що віктимність виявила додатний коефіцієнт кореляції ($r = 0,522$; $p = 0,003$) з фактором L (підозріливість – довірливість), а також додатний коефіцієнт ($r = 0,658$; $p < 0,001$) з фактором Q4 (фрустрованість – розслабленість) опитувальника Кеттелла. Отже, для віктимних студенток-хіміків більш характерним є обережність, егоцентричність, настороженість по відношенню до людей; конкурентність, дратівливість, а також енергійність, напруженість, фрустрованість, підвищена мотивація, занепокоєння, напруженість.

В свою чергу, з факторами другого порядку встановлено статистично значущий додатний коефіцієнт кореляції ($r = 0,838$; $p < 0,001$) з фактором F1 (низька тривожність – висока тривожність), і від'ємний коефіцієнт кореляції ($r = -0,418$; $p = 0,022$) з фактором F3 (чутливість – врівноваженість) який був додатним за знаком.

Відповідно, у хіміків зі схильністю до віктимності також визначається високий рівень тривоги, непристосованості, а також висока емоційна чутливість до неприємних подій у житті.

Також встановлено, що шкала ворожості з боку матері ($r = 0,569$; $p = 0,001$) методики ADOR виявила додатний коефіцієнт кореляції з віктимністю. Тобто, у цій вибірці більш віктимними були ці студентки, які відчували підозріле та вороже ставлення у сімейному середовищі і дистанцію по відношенню до членів сім'ї. Крім цього встановлено, що шкала несподіваності з боку батька ($r = 0,406$; $p = 0,036$) методики ADOR виявила додатний коефіцієнт кореляції з віктимністю. Відповідно у таких досліджуваних віктимність пов'язана з образом батька, як людини абсолютно непередбачуваної, у поведінці якого можуть виявлятися психологічні тенденції, які абсолютно суперечать одна одній, причому з високою амплітудою коливань.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку. Було показано, що у формуванні віктимності грають роль: замкненість (від'ємні значення фактору A), емоційна нестійкість (від'ємні значення фактору C), схильність до підлеглості (від'ємні значення фактору E), боязливість (від'ємні значення фактору H), низький самоконтроль (від'ємні значення фактору Q3), емоційна жорсткість та тривожність (додатні значення факторів I та O).

Встановлено, що рівень віктимності в групі дівчат-психологів нижче, ніж у дівчат-хіміків.

Визначені індивідуально-особистісні характеристики за якими дівчата відрізняються.

Так, для студенток-психологів у більшому ступені ніж для студенток-хіміків характерні такі якості як сензитивність, багатство емоційних переживань, співпереживання і розуміння інших людей, чутливість до нюансів життя, що і обумовило вибір ними спеціальності сфери «людина-людина».

Зазначено, що прийняття дочки батьком відбувається частіше саме у психологів і засновується на довірі. Показано, що у студенток-психологів батьки повніше усвідомлюють свою важливу роль в становленні особистості дитини, а й за нею самою визнають право на саморозвиток. Для студенток-хіміків більш характерним є обмеження самостійності дитини з боку матерів, що супроводжується жорстким контролем, суворими заборонами, доганами та фізичними покараннями.

Визначено кореляційні зв'язки між віктимністю та індивідуально-особистісними характеристиками. Віктимність в групі студенток-психологів пов'язана як з орієнтацією на вирішення практичних завдань, так і з їхньою напруженістю, фрустрованістю, дратівливістю. Показано, що віктимність є нижчою у тих студенток-психологів, які відчували позитивне ставлення до себе з боку матері, засноване на психологічному при-

йнятті, увазі, турботі, допомозі. Виявлено, що для віктимних студенток-хіміків більш характерним є обережність, егоцентричність, настороженість по відношенню до людей; конкурентність, дратівливість. Віктимними були ті студентки, які відчували підозріле та вороже ставлення у сімейному середовищі і дистанцію по відношенню до членів сім'ї. Також у таких досліджуваних ві-

ктимність пов'язана з образом батька, як людини абсолютно непередбачуваною.

Отримані результати дозволили виявити деякі психологічні особливості віктимності дівчат-студенток різних напрямів навчання. Вважаємо за необхідним продовжити дане дослідження, розширивши його за допомогою залучення інших сучасних підходів до вивчення віктимності.

Список літератури:

1. Андронникова О.О. Психологические факторы возникновения виктимного поведения подростков. Новосибирск, 2005. 213 с.
2. Баширова Т.Н. Противоречивость социально-психологических характеристик личности как основа виктимного поведения студентов. *Современные проблемы науки и образования*. 2013. № 6. С. 7.
3. Всемирная Организация Здравоохранения. Здоровья матерей, новорожденных, детей и подростков. URL: https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/ru/ (дата звернення: 05.04.2019).
4. Капустина А.Н. Многофакторная личностная методика Р. Кеттелла. СПб., 2001. С. 55–81, 96–97.
5. Коваль Г.Ш. Основні новоутворення підліткового віку і психічна нестабільність як його неминучий атрибут. *Вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Психологія*. 2008. Т. 14. Вип. 6. С. 47–53.
6. Кузнецова Л.Э., Ерошенко А.Н. Психологические особенности проявления виктимного поведения у современной молодежи. *Актуальные вопросы современной психологии: материалы II Междунар. науч. конф.* (Челябинск, февраль 2013 г.). Челябинск : Два комсомольца, 2013. С. 73–75. URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/81/3404/> (дата обращения: 08.04.2019).
7. Матусевич А.М., Кубышко Л.В. Психологические аспекты виктимности. *Молодой ученый*. 2014. № 8(67). С. 924–928.
8. Месникович С.А. Психологические особенности представлений о современном студенте: Теоретический и прикладной аспекты. *Актуальные проблемы психологии в образовании : материалы межвузовского регионального научно-практического семинара с международным участием* (Мурманск, 23-24 марта 2015 г.). Мурманск, 2015. С. 2–6. URL: <http://elib.bspu.by/bitstream/doc/7105/1/> (дата звернення: 01.04.2019).
9. Рогов Е.И. Настольная книга практикующего психолога. Москва, 2014. Ч. 1. 412 с.
10. Степанов С.С. Стратегии семейного воспитания. 2000. URL: <http://festival.1september.ru/articles/515683/> (дата звернення: 30.03.2019).
11. Униан інформаційне агентство. URL: <https://www.unian.net/society/2233769-ejegovno-v-ukraine-ot-domashnego-nasiliya-pogibayut-600-jenschin-infografika.html> (дата звернення: 11.04.2019).

References:

1. Andronnykova O.O. (2005). *Psikhologicheskiye faktory vozniknoveniya vyktymnoho povedeniya podrostkov* [Psychological factors in the occurrence of victimization behavior of adolescents]. Novosibirsk. (in Russian)
2. Bashirova T.N. (2013). *Protivorechivost' sotsial'no-psikhologicheskikh kharakteristik lichnosti kak osnova viktimnogo povedeniya studentov* [The contradictory social and psychological characteristics of the individual as the basis for student victim behavior]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya*, vol. 6, pp. 1–7.
3. Vsemirnaya Organizatsiya Zdravookhraneni. *Zdorov'ya materey, novorozhdennykh, detey i podrostkov* [World health organization. Maternal, newborn, child and adolescent health]. Available at: https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/ru/ (accessed 5 April 2019).
4. Kapustina A.N. (2001). *Mnogofaktornaya lichnostnaya metodika R. Kettella* [Multifactorial personality technique R. Kettell]. Saint Petersburg, pp. 55–81, 96–97.
5. Koval A.Sh. (2008). *Osnovni novoutvorenniya pidlitkovogo viku i psikhichna nestabil'nist' yak yogo neminuchiy atribut*. [The main tumors of adolescence and mental instability as its inevitable attribute]. *Visnik Odes'kogo natsional'nogo universitetu imeni I.I. Mechnikova. Psikhologiya*, vol. 14, no 6, pp. 47–53.
6. Kuznetsova L.E., Eroshenko A.N. (2013). *Psikhologicheskie osobennosti proyavleniya viktimnogo povedeniya u sovremennoy molodezhi* [Psychological features of the manifestation of victimization behavior in modern youth]. *Proceedings of the Aktual'nye voprosy sovremennoy psikhologii: II Mezhdunar. nauch. konf.* (Russia, Chelyabinsk. February 2013). Chelyabinsk : Dva komsomoltsa, pp. 73–75. Available at: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/81/3404/> (accessed 8 April 2019).
7. Matusevich A.M., Kubyshko L.V. (2014). *Psikhologicheskie aspekty viktimnosti* [Psychological aspects of victimization]. *Molodoy uchenyy*, vol. 8, no 67, pp. 924–928.
8. Mesnikovich S.A. (2015). *Psikhologicheskie osobennosti predstavleniy o sovremennom studente: Teoreticheskiy i prikladnyy aspekt* [Psychological features of ideas about the modern student: Theoretical and applied aspects]. *Proceedings of the Aktual'nye problemy psikhologii v obrazovanii : materialy mezhvuzovskogo regional'nogo nauchno-prakticheskogo seminar s mezhdunarodnym uchastiem* (Russia, Murmansk, March 23-24, 2015). Murmansk, pp. 2–6. Available at: <http://elib.bspu.by/bitstream/doc/7105/1/> (accessed 1 April 2019).
9. Rogov E.I. (2014). *Nastol'naya kniga praktikuyushchego psikhologa* [Deskbook of a practicing psychologist]. Moscow. (in Russian)
10. Stepanov S.S. (2000). *Strategii semejnogo vospitaniya* [Family education strategies]. Available at: <http://festival.1september.ru/articles/515683/> (accessed 30 March 2019).
11. Unian informatsionnoe agenstvo [UNIAN Information Agency]. Available at: <https://www.unian.net/society/2233769-ejegovno-v-ukraine-ot-domashnego-nasiliya-pogibayut-600-jenschin-infografika.html> (accessed 11 April 2019).